תלמוד בבלי · אחרונים · מראית העין · סדר נשים

מראית העין על כתובות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראית העין על כתובות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראית-העין-על-כתובות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ז: 4
דף ט: 4
דף י: 4
דף יז: 4
דף מט: 6
דף נ: 6
דף נא: 7
דף ס: 7
דף סא: 8
דף סב: 9
דף סב: 9
דף סג: 12
דף סו: 12
דף סז: 14
דף סט: 14
דף עז: 15
דף עט: 15
דף פו: 16
דף צו: 16
דף קג: 16
דף קג: 17
דף קד: 17
דף קה: 17
דף קו: 17
דף קיא: 18

דף ז:

תנא מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר ויקח בעז עשרה אנשים וכו'. עיין מ"ש התוספות ומה שכתבתי אני עני בריש קונטריס כסא רחמים בתחילת מסכת כלה בס"ד ע"ש:

דף ט:

התם אונס הוה ואבע"א כי הא דארשב"ג א"ר יונתן כל היוצא למלחמת בית דוד וכו'. הני תרי שינויי לא פליגי לענין דינא וכמו שכתבתי אני הדל בברכי יוסף א"ה סימן י"א בס"ד ואחר כמה שנים בא לידי ספר נדפס מחדש זה שמו בשמים ראש והוא שו"ת הרא"ש ז"ל ושאר גדולים וכן כתב שם סימן רפ"ב ע"ש ובזה פירשתי בעניותי פסוק נשבע ה' לדוד אמת לא ישוב ממנה כמו שכתבתי בעניותי בקונטריס יוסף תהלות בס"ד:

דף י:

א"ר אלעזר מזבח מזיח ומזין מחבב ומכפר. אפשר לומר דהקרבנות מקרבין העולמות עליונים ויש יחוד וכשיש יחוד הסט"א בורחת כמ"ש בזהר הקדוש ומתבטלים המקטרגים ועל כן מזיח גזרות וכשמתבטלים גזירות רעות מזין משפיע שפע ברכה ואז ה' ברחמיו מחבב ישראל ומכפר:
דשא אמר רבא דרך שם וכו'. עמ"ש אני הדל בקונטריס זה לעיל בשבת על דף ע"ז בס"ד:

דף יז.

מכאן אמרו חכמים לעולם יהא אדם דעתו מעורבת עם הבריות. יש לדקדק דהול"ל מכאן אמרו חכמים יהא אדם מעורב עם הבריות ואמאי אמרו דעתו מעורבת. ויראה דהשמיענו שמה שעושה לא יהיה לפנים מפני הרואים ולבו לא כן יחשוב. רק עיקר הדבר דמה שעושה יהיה בכל לב ובכל נפש ולבו שוין ודעתו לעשות נחת רוח לבני אדם וכל מעשיו יהיה לשם שמים באמת ובתמים ולזה אמרו דעתו מעורבת כי דעתו ולבו ומעשיו שוו בשעוריהם:
רבי אבהו כי הוה אתי ממתיבתא לבי קיסר נפקן אמהתא דבי קיסר לאפיה ומשרי ליה הכי רבא דעמיה מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורא בריך מתייך לשלם. צריך להבין אמאי נכתב בתלמוד הקדוש מילי דאמהתא דבי קיסר ואני הדל כתבתי בפתח עינים דמן השמים שמו דברים אלו בפיהם והגם שהם לא כיונו רק פשטי הדברים מ"מ איכא

בינייהו מילי שפירי ואמטול הכין עיפינהו וסדרינהו בתלמוד הקדוש ואפשר לומר עוד דרך רמז דאיכא בהני מילי ובודאי הם לא ידעו אלא פשט הפשט. והוא דהגדול בישראל אשר פעולתו אמת וצדק זוכה ליחד אמת וצדק שהם ת"ת ומלכות. וזה רמז רבא דעמיה מדברנא דאומתיה באמת וצדק אז זוכה ליחד מ' עם היסוד ואנו אומרים לשכינה בוצינא דנהורא שהיא מ' בריך מתייך לשלם שהוא היסוד כלומר ברוך יהא מי שהביאך אצל היסוד ויהיה יחוד ע"י הגדול המנהיג ישראל בצד"ק ומשפ"ט:

אמרו עליו על רבי יהודה בר אלעאי שהיה נוטל בד של הדס וכו'. אפשר דלרוב קדושתו היה מכוין למעלה ליחד הדודים כי ב"ד גימטריא ו' רמז לקב"ה הד"ס רמז למ' שנקראת הדסה ומרקד לפני הכלה העליונה והיה אומר כלה שהיא מ' נאה נשפעת מן' שערי בינה ומתחברת עם ו' קב"ה וזה רמז נא"ה. וחסודה שממשיך לה חסדים. וכיון דכל נשי ישראל הן אחוזות במ' היה עושה לפני הכלה התחתונה ומחשבתו ודיבורו ומעשהו מכוין למעלה ומשם יושפע שפע לכלה זו וא"ש ההי"ב:

וראיתי להרב עיון יעקב ז"ל שכתב וז"ל הא דלא קאמרי א"ר יהודה בר אלעאי קא מכסיף לן שהיה מפורסם בחסידות וכו' ע"ש ואין צורך לזה ומה גם שיש בזה מיעוט כבוד לרב שמואל בר יצחק שלא היה מפורסם בחסידות. אמנם האמת נראה דמין הרקוד שהיה עושה ר"ש בר יצחק בג' בדים נוטל א' וכו' היה זלזול לעיני ההמון מה שאין כן רבי יהודה בר אלעאי שהיה כדרך שעושים בישוב ונחת ומשום הכי דוקא אר"ש בר יצחק אמרו וזה פשוט. והרב חוות יאיר בתשובותיו סימן ר"ה אגב שטפיה כתב דר"י בר אלעאי מרקד אתלת ואמרו עליו קא מכסיף לן סבא ע"ש:

אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן מותר להסתכל בפני הכלה כל שבעה כדי לחבבה על בעלה. לכאורה יפלא למען דעת איך התיר ר' יונתן התר זה והא אמרו כל המסתכל באצבע קטנה של אשה וכו'. ועוד יש להרגיש על הש"ס דקאמר ולית הלכתא כוותיה דמשמע דיש סברא והאיכא צדדין לקיימה אך ברוח מבינתם הכריעו חכמי הש"ס דלית הלכתא כוותיה והו"ל לש"ס לומר כלשון שיובן דאין מקום לדבריו כלל:

וחזה הוית להרב עיון יעקב ז"ל שכתב וז"ל נראה דס"ל כי הא דאמר בעירובין דף ל"ב מוטב דלעבד חבר אסורא זוטא ולא לעביד ע"ה איסורא רבה אומרים לאדם חטוא כדי שיזכה חבירך ואפ"ה לית הלכתא כוותיה דאפשר לחבבה בלא הסתכלות כי ההסתכלות איסור רב כמ"ש ביומא דף ע"ד טוב מראה עינים באשה יותר מגוף המעשה עכ"ל ולא ריווה הרב צמאונינו דהכא ליכא ע"ה דעביד איסורא רבה והיכי שרי שום איסור. וסוף דבריו אינם מיושבים דאמר דאפשר לחבבה בלא הסתכלות ומשמע דאי לאו הכי שרי

וסיים דהוא איסור רב וא"כ לא שרי אף דאי אפשר בלאו הכי ואין להאריך ועמ"ש בשיטה מקובצת ודוק: והיה אפשר לומר דרבי יונתן לאו בשופטני עסיק ולא מיירי אלא במי שיודע בעצמו שלא יבא להרהור אז שרי כדי לחבבה אבל אם אפשר שיבא לידי הרהור ודאי אסור. ואפ"ה לית הלכתא כותיה דמזה יבא להסתכל גם מי שיבא לידי הרהור וחוטא:

ולית הלכתא כוותיה. כתוב בקצור פסקי הרא"ש אסור להסתכל בפני הכלה ואפילו ביום ראשון עכ"ל ולאו דוקא דאסור אפילו בשעה ראשונה וכמ"ש הרא"ש בפסקיו וכ"כ הטור עצמו (שהוא חיבר קצור פסקי הרא"ש) באה"ע סימן ס"ה וכ"כ באגודה אסור להסתכל בכלה ע"ש וכן פסק מרן בש"ע:

דף מט:

כי הוה אתי קמיה דרב חסדא א"ל כפו ליה אסיתא בצבורא וכו'. כתב הריטב"א ז"ל אסיתא סימנא לרעה שיהיו מזונותיו כפויים ותלויים והיינו דלא סליק על גבי ספסל וכתב הרב עיון יעקב ז"ל על דבריו ולא ידעתי מה יאמר על דאמר רב חסדא הכי במועד קטן דף כ"ב ע"ב כד שכיב נשיאה א"ל רב חסדא כפי אסיתא וקום עלה ואחזי קריעה לעלמא הרי דעשה הדבר משום פרסום בעלמא והא דלקחו אסיתא דליהוי מילתא דתמיהא ואיכא פרסום וזכרון הדבר יותר מספסל דדרכו בכך עכ"ל. ולק"מ על רבינו הריטב"א ז"ל דסבר הריטב"א ז"ל דבשלמא התם דבא ללמד לכל העם ולהראות קריעה לנשיא אצטריך לאסיתא להודיע לכל העם. אבל הכא בדין עירוב"א לומר עורבא בעי בני וההוא גברא והוא באחד לא בעי בני סגי ומסגי לעמוד על הספסל ולכך כתב דרמז למזונותיו וכו' ותו דגם התם יש לרמוז בסגנון אחר לעורר העם אשר נשיא יחט"א ונהפך העולם וכיוצא. אלא שלא ראיתי להריטב"א ז"ל בחידושי מ"ק שכתב בזה:

דף נ.

המבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכו'. בברכי יוסף י"ד סימן רמ"ט כתבתי דדעת הר"מ דאם נזדמן לפניו פדיון שבויים או עניים מרודים וערומים רשאי לתת יותר מחומש ע"ש באורך:

מאי קראה וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו וכו'. אני עני בדרושים חקרתי דכיון דיעקב אע"ה הפריש חומש אמאי מבניו לא נתן כי אם מעשר דהוא לוי וישבתי דאפשר דהפריש נמי ישששכר ומשו"ה יששכר עוסק בתורה תדיר עד היום כמ"ש אלדד הדני וז"ש ביומא

לא משכחת צ"מ דמורה אלא מלוי או מישכר והן הם הני בי תרי שייחד יעקב אע"ה לתורה ועבודת ה' ע"ש באורך:

רב הונא ורב חסדא חד אמר זה הלומד תורה ומלמדה וכו'. ראיתי להרב עיון יעקב ז"ל שכתב וז"ל הא דמוציא המקרא מידי פשוטו וכו' ואפשר לומר משום דקשה איך קאמר וצדקתו עומדת לעד הא עבירה מכבה מצוה להכי מוקי בתורה דאין עבירה מכבה תורה להכי קאמר וצדקתו עומדת לעד עכ"ל ולפי מה שכתב בהדיא רבינו האר"י זצ"ל דכי היכי דאין עבירה מכבה תורה ה"נ אין עבירה מכבה צדקה נסתרו דבריו ז"ל ואעיקרא לק"מ דברישא קאמר הכתוב אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד וסתם ולא פירש וע"ז קאמר גבור בארץ וכו' הון ועושר וכו' ולהכי דריש בת"ת דמעיקרא סתם במצותיו ולא קאי על הצדקה בפרט:

דף נא:

ואיזו זו שקדושיה קדושי טעות וכו'. פירש"י ז"ל בנדה דף נ"ב דמותרת לבעל ולבועל ומזה הבאתי ראיה אני עני למה שנסתפק הרב הגדול מהר"י אלפנדרי ז"ל במוצל מאש סימן מ"ו במי שהלך בעלה למדינת הים ובא עליה איש א' ונתכוונו ב' לאיסור כי מקרוב ידעו שהבעל חי. ואחרי כן נודע בבירור כי בה שעתא שבא עליה האיש הלז כבר היה מת בעלה ונסתפק הרב אם מותרת לבועל דלפי האמת פנויה היתה. או אזלינן בתר כוונתו דכיון לאיסור דסבר שבעלה עודנו חי. ורבנן בתראי חקרו בענין זה ויש להשיב על דברי קדשם ומדברי רש"י ז"ל דשמעתין ונדה הנזכרת הוכחתי לקוצר דעתי שמותרת לבועל כמו שכתבתי אני הדל בברכי יוסף א"ה סימן י"א אות ה' בס"ד:

דף ס:

לאו משום דמיחזי כאפקירותא אלא משום דלא מסתייעא מילתא. כתבו התוספות ונפקא מינה היכא שהרב מוחל על כבודו דשרי ואפ"ה אל יורה דלא מסתייעא מילתא הואיל ורבו אצלו עכ"ל. וכן כתב באגודה בשם ר"י. ומשמע דאם הרב מחל ואינו בעיר שרי ומסתייעא מילתא דהא כתבו התוספות הואיל ורבו אצלו:

ויש להסתפק לדעת הגהות אשרי פרק הדר דהיכא דידוע דאין רבו מקפיד עליו ליכא משום מורה הלכה ובענין זה דאין רבו מקפיד יש מקום לומר דמסתייעא ליה מילתא דדוקא אי איכא משום מורה הלכה והוצרך למחילה אז הוא דלא מסתייעא מילתא. אבל היכא דמעיקרא ליכא משום מורה הלכה דידוע דאינו מקפיד אז מסתייעא מילתא. או

דילמא לא שנא. ומלשון הגהות אשרי שכתבו מכאן שיכולים להורות במקום דידוע דלא קפיד רבו משמע דמסתייעא מילתא ממ"ש בפשיטות שיכולים להורות ומייתי ראיה מפ"ק דמגילה דאמרו דחולדה מתנבאה במקום ירמיה דקרובתו הויא ולא מקפיד עלה. אמנם בהגהות אשרי בסוף הלשון כתב וקצת גמגום יש. ואפשר דכונתו דלענין הוראה יש מקום לומר דהא דלא קפיד הוי כמוחל וכי היכי דבמחל הרב לא מסתייעא מילתא גם כי קפיד לא מסתייעא מילתא ולעיל בעירובין בפתח עינים על דף ס"ג הבאתי דברי הגהות אשרי הללו ופירשתי בעניותי דמ"ש וקצת גמגום יש היינו אעיקרא דדינא פרכא דיש לחלק בין הוראה לנבואה דעלה קאי הש"ס בחולדה. ושם ובשם הגדולים ח"ב דף פ"ט יישבתי מאי דקשה על הגהות אשרי מאלעזר ויהושע ע"ש ולכל הדברות ל"ק על התוספות ממ"ש בברכות דף ל"א דשמואל מורה הלכה בפני רבו הוי ואפ"ה הורה כהוגן דיש לחלק בין היכא שהוא תלמיד ממש ומחל לו. לשמואל שלא למד עדיין מעלי אלא דחשיב מורה כיון שבא ללמוד או משום דהוא גדול הדור דחשיב כרבו כמ"ש התוספות שם. ובמציאות זה מסתייעא מילתא ועמ"ש בעניותי בראש דוד פרשת תרומה בס"ד:

דף סא.

הנהו תרי חסידי וכו' דקדים ספי אליהו משתעי בהדיה דמאחר ספי לא משתעי אליהו בהדיה. אע"ג דגם המאחר ספי תהלתו בקהל חסידים לא אשתעי אליהו זכור לטוב בהדיה דלפי חסידותו הי"ל להתחסד גם בזה ובפרט שהי"ל לחוש שיש לו קצת צער וצער ב"ח דאוריתא:

וראיתי להרב ישרש יעקב ז"ל שכתב בהני תרי עובדי וז"ל הפוסקים הביאו דין א' והשמיטו דין ב' והש"ע א"ח סימן קס"ט כתב כל שיש לו ריח צריך ליתן לו מיד ומדת חסידות ליתן לו מיד מכל מין תיבת מיד רמז למעשה השני ותיבת מכל מין רמז למעשה האחד עכ"ל ודבריו הם כדברי מרן בב"י שם בפירוש דברי הטור. והרב בית חדש ז"ל שם כתב דהטור לא הביא שם כי אם המעשה א' וסובר דמ"ש ספי מכל מינא קאי אהא דקאמר הכל משהין בפני השמש וכו' דאעפ"י דמן הדין מצי להשהות עד שיגמור סעודתו מ"מ מדת חסידות עביד דספי מכל מינא ומינא מיד בתחילת הסעודה ומשום הכי כתב מדת חסידות ליתן לו מיד מכל מין והב"י כתב דלכן כתב וכו' משום דאיתא התם הנהו תרי חסידי וכו' ואין צורך לזה דמהך עובדא שהביא רבינו משמע הכי עכ"ל וכדבריו משמע מדברי הטור בקצור פסקי הרא"ש ז"ל שכתב וז"ל באות כ"ה. מכל מין וכו' וגם בשאר מינין דרך חסידות ליתן לו מהן מיד עכ"ל ובהא ניחא דהרי"ף והרא"ש

לא הביאו המעשה השני מפני שמפרשים כהרב בית חדש. וכן הטור בקצור פסקי הרא"ש שאביו לא הביא אלא מעשה האחד כתב בשאר מינין מיד והוא כדברי הרב"ח ז"ל ויש להרגיש על הרב"ח שלא נסתייע ממה שהרי"ף והרא"ש לא הביאו אלא המעשה הראשון. ובספר עטרת פז על פסקי הרא"ש נשים שנזדמן לידי עתה ראיתי שיישב על שהשמיטו הרי"ף והרא"ש המעשה שני וע"ש מה שכתב. והרב בית חדש כתבו בסגנון דעדיף טפי ומשתמען מילוהי כהטור בקיצור פסקי הרא"ש כמדובר והרואה דבריו יבחין ואין להאריך. ויש קצת להרגיש על הרב ישרש יעקב ז"ל שכתב שהפוסקים השמיטו דין ב' והש"ע כתב שניהם. שהרי הרמב"ם סוף ה' עבדים כתב שניהם ומרן בכ"מ שם הביא התרי עובדי ודברי מרן בש"ע הם כדברי הטור כמו שכתבנו ודוק כי קצרתי:

דף סב.

ארחא דמילתא כמה וכו'. כתבו התוספות פירש בקונטריס שלא ישא עליו חטא ואפילו הוא יכול לפתותה ואם תאמר והיאך יצא רבי עקיבא וכל הנהו דלקמן וי"ל דהתם בלא פתוי היו שמחות שהיו בעליהן הולכין ללמוד תורה ולהיות ת"ח ואדרבא דאדעתא דהכי נישאו שילכו ללמוד תורה עכ"ל. וכונתם מבוארת דכשבא הדבר על ידי שאלה ופיתוי אף שמתרצות איכא חטא דצערא דגופא לא ניתן לימחל אבל כשהן מעצמן מטוב רצונן עושות והן שמחות שבעליהן יהיו אשלי רברבי בכי האי גוונא אין כאן צערא דגופא ובמקום צער יש להם שמחה גופנית ורוחנית כי גדול כבודן בהיות בעליהם גדולים בתורה ועד אחרן פלגן בהדייהו וקביע להו עדנייהו. ועל פי זה פירש גדול הדור מהרי"ך ז"ל מ"ש במגילה דף כ"ח ניחא לי דלשמעיה למר כמ"ש בראש דוד דף ק"י ע"ג וע"ש מה שצדדנו בעניותנו שם בס"ד. ואפשר שיש להסמיך זה בפסוק עז והדר לבושה בעה"ז ותשחק ליום אחרון לעה"ב ודין גרמ"א פיה פתחה בחכמה שהיא פתחה מעצמה שבעלה ילך ללמוד תורה ותורת חסד על לשונה דייקא מעצמה שהיא עשתה תנאי שילך ללמוד והיא תשתדל בצרכי הבית וז"ש צופיה הליכות וכו' קמו בניה ויאשרוה כי העיקר הוא טהרת רעיוניה והבן הולך אחריה והיא גם כן עיקר בשלמות בניה בעלה ויהללה דבעבורה זכה לתורה ודוק:

דף סב:

רבי איעסק ליה לבריה בי ר' חייא וכו' יתבו ועיינו רבי אתי משפטיה בן אביטול ורבי חייא אתי משמעי אחי דוד. פירש"י שלא היתה בת הבאה משמעה הוגנת לינשא לבן

רבי שהיה מזרע מלכים והיא לא היה בת מלכים. כתב הרב עיר בנימין ז"ל וזה תופס לשונו. הקשה בחידושי אגדות וכי מפני שלא היתה בת מלכים לא היתה הגונה וכו' וגם בעיני יפלא דלא מצינו שהיה ר"י בן זמרא מזרע בית דוד. אומר אני דהכא שהמליכו לדוד הוא הקטן ואחיו הגדולים ממנו נמאסו מן המלוכה וכמאמר שמואל הנביא גם בזה לא בחר ה' וא"כ מעשיהם גרמו להתרחק מן המלוכה לכך אמרו פסולא איכא והקפידו מן השמים שלא לזווגם יחד כי מעשה דוד היו גדולים ממעשה אחיו אבל באמת אם היה נמצא מזרע כשר כמו זרע בית דוד אף שלא היו מלכים בודאי ראוים לידבק בזרע מלכים ולדבר זה כל ישראל בני מלכים. אך זאת נפלאת בעיני כי בירושלמי אמר רבי אי אתא רב הונא להכא אנא מותיב ליה לעיל מני דאיהו מיהודה ואנא מבנימין ומפרש בפ"מ דרבי היה מצד אמו מיהודה ואיך דקדקו מן השמים במשפחת אם שלא לידבק עם ר' חייא דאתי משמעא אחי דוד. ע"כ דברי הרב עיר בנימין קצת בקצור:

ובטרם יקרב אליהם ד"ק קנ"ה זה רגע אדבר דיש להעיר בירושלמי הלז והוא בפ"ט דכלאים במאי דאמר רבי אין סליק רב הונא ריש גלותא להכא אנא מותיב ליה לעיל מינאי דהוא מן יהודה ואנא מבנימין דהוא מן דכריא ואנא מנוקבתא ומאי למימרא פשיטא דהוא יש לו מעלה עליו ואמאי אצטריך לומר הכי דאי סליק אנא מותיב ליה לעיל מינאי. והיה מקום להביא קצת ראיה למה שפסק הרב כנה"ג ז"ל בתשובותיו חלק י"ד שנדפסו מקרוב בסימן רי"ח דמי שהיה קבוע בעיר א' להורות והיה חותם ראשונה בכתבים ובשטרי כתובות ובא ת"ח ורוצה ליטול הקדימות מהחכם שהיה שם והחכם שהיה שם טוען שכבר זכה ואפילו שהת"ח שבא גדול ממנו בחכמה ובמנין כיון שהוא החזיק אין להורידו מגדולתו ופסק שהדין עם החכם שהיה שם והוא יחתום ראשון ע"ש באורך. ולפי זה אצטריך לרבינו הקדוש לומר דאי סליק רב הונא אנא מותיב ליה לעיל מינאי דעל פי הדין לא היה צריך לתת לרב הונא הקדימה שישב עליו כיון שהוא זכה וכמו שפסק הרב כנה"ג ז"ל. אמנם הוא מענותנותו היה עושה לפנים משורת הדין ומושיבו עליו:

אמנם יש לדחות דלעולם דאם הבא מחדש הוא יותר חכם מאשר הוא קבוע שם הדין הוא דצריך לתת לו הקדימה הפך הרב כנה"ג. אך רבינו הקדוש היה יותר חכם מרב הונא ובכי הא אין לתת לו הקדימה והיינו רבותיה דרבינו הקדוש דהגם דמצד הדין אין לו להקדימו דהוא רבינו הקדוש גדול ממנו בחכמה. מ"מ מענותנותו מותיב ליה עליה:

איכו השתא אתאן לדידן לדברי הרב עיר בנימין והנה מ"ש דמפרש ביפה מראה דרבי לא היה מיהודה אלא מצד אמו אין צורך לדברי הרב יפ"מ דכן הוא מפורש שם בירושלמי

ועיין בב"ר פרשה ל"ג. ולעיקר הדבר מ"ש הרב עיר בנימין בסוגיין דאחי דוד נמאסו מן המלוכה ומעשיהם גרמו ולכך פסולא איכא. לי ההדיוט אין דברי הרב ז"ל כאן מחוורין כלל דח"ו לומר שנמאסו ודוקא באליאב שהיה כעסן אמר ה' כי מאסתיהו. אבל באחרים אמר לא בחר ה' כי לענין מלוכה לא לבד צריך מעשים רק דנשמתו ומדרגתו יהיו למלוכה כמו דוד הע"ה שהיה רגל ד' למרכבה ונפש אדה"ר וכו' ומי שאינו מלך אינו נמאס ותימא על הרב ז"ל איך לא חש לכבוד ר' חייא רבה. ותו לדידיה דרבי יוסי בן זמרא לא היה מזרע מלכים אלא היה זרע כשר כמו זרע דוד וכל ישראל בני מלכים הם. א"כ לדידיה ח"ו זרע אחי דוד ח"ו לא הוה בסוג זה וא"כ מאי ק"ל מהירושלמי דאיך לא רצו דמשפחת אם לא ידבק עם ר' חייא ומאי קושיא ואין להאריך בזה והמעיין בעיניו יראה ולבבו יבין:

ואיברא דמה שפירש הרב חידושי אגדות בגמרא דהכונה יתבו ועיינו אם יש לתלות בפיסול ומצאו דח"ו לא יש פיסול והכל ממשפחת ישי הוא פירוש יפה אף נעים. וכן ראיתי בשיטה מקובצת לכתובות שבתוך הדברים כתוב וז"ל יתבו ועיינו ולא אשכחו מידי דתרוייהו מיחסי טובא עכ"ל והנאני שהוא כפירוש הרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות האמור:

פסקו ליה תריסר שנין למיזל בבי רב. עין רואה בסוגיין כל הני עובדי דמייתי דהוו פסקי תריסר שני למיזל בבי רב. וצריך להבין דבר שבמנין זה שנים עשר מה טיבו. ומי יגיד לנו קש"ט שנים עשר על מה אדניו הטבעו דתנאי ואמוראי כלהו להטיב לו ידעו. והרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות ישנו בנותן טעם לשבח. גם הרב עיון יעקב ז"ל גם הוא כתב תרי או תלתא טעמי עיין שם:

ואולם הרב עיר בנימין כתב דספן עונתו לששה חדשים ואם יש לו ד' נשים כל אחת לשתי שנים ותלמידים יוצאים שלא ברשות ג' שנים ואם יש לו ד' נשים מגיע לכל א' עונה לי"ב שנים זהו תורף דבריו. ועם האדון הסליחה דשלשה שנים אינו עונה ועונתן משבת לשבת ואיברא כי בלכתם ילכו ג' שנים אבל בחזרתן חייבין לקיים מצות עונה ואם יש לו ד' נשים עונת כל א' בכל חדש דעונתן הוא משבת לשבת והדברים פשוטים אין להאריך בהם:

ואפשר דרך דרש ירמז דתנן בן עשר למשנה וימי שנותנו ע' שנים ומע' הסר עשר דתנן בן עשר למשנה נשארו ס'. וחומש ס' הוא י"ב ומשו"ה בחרו בי"ב שנה דהוא חומש החיים שיהיה בעסק התורה:

(**ב**) א"נ דיש בשנים עשר שנה תרי"ג שבועות והותר כנגד תרי"ג מצות שיזכו לידע התורה שהיא שקולה ככל התרי"ג מצות:

(ג) א"נ דיש בשנים עשר שנה קמ"ח חדשים עם חדשי העבור דבזה יזכו לתורה שהוא קמח רוחני לנפש ובזכות התורה קמח לגוף כמ"ש אם אין תורה אין קמח:
(ד) א"נ שנים עשר בגימטריא עם הכולל יצר רע נחש בטל דהתורה מבטלת יצר הרע שהוא מסטרא דנחש:
(ה) א"נ לתקן חלקי נפש רוח נשמה שבכל עולם מארבעה עולמות שהם כמספר י"ב בכח עסק התורה:
(ו) א"נ ליחד ד' אותיות בכל שם משמות הקדש שלשה אהיה הויה אדני וליחדם יחוד שלם שהם במספר י"ב:
(ז) א"נ שעל ידי עסק התורה לשמה ימשך מיסוד אבא ללאה בחב"ד וחג"ת ונה"י כמו שביאר רבינו האר"י ז"ל גם תורה שבע"פ היא כנגד מלכות ועל ידי עסק התורה מתיחדים קב"ה ושכינתיה והנה כנגד ט' ספירות לאה ויסוד אבא הם י' ועוד ב' רמז ליחוד קב"ה ושכינתיה הם י"ב וא"ש ה' הטוב יכפר בעד ודוק כי כי קצרתי:
קרי עליה רמי בר חמא החוט המשולש וכו'. מקשים אמאי לא קאמר קרא לא ימושו מפיך וכו' ואפשר דרצה לרמוז מ"ש התוספות דצריך שיהיו רואים זה את זה כי הכא דרבי אושעיא ור' חמא בר ביסא במעמד שלשתן וזהו החוט המשולש השלשה חוטין ביחד ונראין חוט אחד:
חזיתיה ברתיה דהוה צנוע ומעלי א"ל אי מקדשנא לך אזלת לבי רב וכו'. נראה טוהר קדושה נשמתה שהיתה סיבה להעמיד התורה ונשמתה חזה תוקף גדולת רבי עקיבא והניחה עושר וכבוד אביה וכמה הרפתקי עדו עלה ולבסוף זכתה לעושר וכבוד והקרן קיימת לעה"ב. והרב סדר הדורות הוכיח דהיה לו לרבי עקיבא אשה אחרת קודם כמו שנראה ממשנתינו פ"ג דידים ואבות דרבי נתן פרק הששי ע"ש באורך:

דף סג.

אדעתא דגברא רבא מי נדרת וכו'. הריטב"א ז"ל בחידושיו כתב דלא הוצרך להתירו כי היה נדר טעות ע"ש וק"ק דבנדרים דף נ' קאמר על חמיו אתא ואתשיל על נדריה ואשתרי מנכסיה כמ"ש אני הדל בפתח עינים שם ועיין מ"ש הריב"ש ז"ל בתשובותיו סימן ת"ו:

דף סו:

מלח ממון חסר ואמרי לה חסד. המפרשים פירשו כל אחד לדרכו בהני תרי לישני. ואפשר בהקדים מ"ש פ"ק דר"ה האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאזכה

לעוה"ב ה"ז צדיק גמור ומקשים דהא תנן אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס ותירץ הרב מהר"ש פרימו ז"ל דמשנתנו בעושה חובתו דאז צריך לעשות שלא ע"מ לקבל פרס ובריית׳א איירי בעושה יתר על חיובו דאז ביתרון שרי לעשות ע"מ לקבל פרס דייקא נמי דקתני סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני כלומר סלע זו יתר על חיובי ובזה פיסוק צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ כלומר צדק צדק אם אתה עושה שני צדקות אחת שהוא חיוב שלך ואחת נוסף על החיוב אז יכול אתה לעשות למען תחיה וגם לעוה"ב וירשת את הארץ שהם שתי החלוקות של הברייתא ע"כ דברי הרב מהר"ש פרימו ז"ל:

והרב מהרימ"ט ז"ל תירץ דהמצות שהם טוב לשמים ולבריות. בחלק הנוגע לבריות שרי לעשות ע"מ לקבל פרס עכ"ד. ואפשר דהני לישני בהכי פליגי דמ"ד מלח ממון חסר סבר כתירוץ הרב מהר"ש פרימו ז"ל דלעשות ע"מ לקבל פרס צריך שיהיה תוספת על חיובו וז"ש מלח ממון סגולה לממון שיתקיים כמו המלח המעמיד התבשיל היינו חסר הוליד את חסרו"ן שיחסר ממונו נוסף על חיובו ואז יכול לעשות ע"מ שיתקיים הממון וזהו חסר דמי שהוא עושה החיוב איננו חסר דחיובא רמיא עליה. אך אם הוא מוסיף לעשות צדקה ומחסר ממונו זה מועיל לקיים הממון כי יכול לעשות כדי שיתקיים הממון כי בתוספת שרי ע"מ לקבל פרס כמ"ש הרב מהר"ש פרימו ז"ל. ואידך סבר חסד דס"ל כהרב מהרימ"ט ז"ל דאין צריך לחסר ממון רק יעשה כחיובו ובחלק החסד שעושה עם הבריות יכול לעשות ע"מ לקבל פרס ויכוין להעמיד הממון:

א"נ אפשר לומר במ"ש פ"ק דבתרא דרבי יצחק אמר כל הרודף צדקה הקב"ה ממציא לו מעות לעשות מהם צדקה ורב נחמן בר יצחק אמר הקב"ה ממציא לו אנשים מהוגנים לעשות להן צדקה כדי לקבל עליהם שכר ופירשנו בעניותנו בדרושים דפליגי בפלוגתא דר"מ ורבי יהודה דרבי יהודה סבר דלא מיקרו בנים אלא כשהם הגונים ור"מ סבר דבכל אופן נקראו בנים כמ"ש פ"ק דקדושין וידוע דמה שעושים צדקה היינו משום דהוא משל למלך שכעס על בנו וכו' כמ"ש פ"ק דבתרא והשתא רבי יצחק כר"מ דבכל אופן ישראל נקראו בנים ושרי לעשות צדקה אפילו אינם מהוגנים ומ"ה דריש רודף צדקה ימצא מעות לעשות צדקה דבכל אופן מיקריא צדקה וחשובה כעוסק עם בן המלך שכעס עליו דהמלך רוצה בקיומו ורב נחמן בר יצחק סבר כרבי יהודה דאם אינם הגונים אינם בנים ואינו יכול לעשות עמהם צדקה דהוי כמלך שכעס על עבדו ומשום הכי דריש הקב"ה ממציא לו אנשים מהוגנים לעשות להם צדקה דהוו בנים ובזה אפשר דפליגי הני לישני דמאן דאמר מלח ממון חסר סבר כרבי יצחק דהקב"ה ממציא לו מעות לעשות צדקה

דכל שהוא עושה צדקה אפילו אם יש בהם אנשים שאינם הגונים בא בשכרו ותחשב לו לצדקה ואתי כר"מ דבכל אופן הם בנים ולכן אמר מלח ממון חסר דכל שהוא מחסר ממונו צדקה הוא עושה. ואידך סבר כרב נחמן בר יצחק דממציא לו בני אדם הגונים דדוקא הגונים היא צדקה וזהו שאמר מלח ממון חסד דצריך דיעשה חסד דאם לא יהיה הגון אינו חסד ואתי כרבי יהודה וככל אשר דברנו ודוק. שוב נזכרתי שכבר כתבתי כן בפתח עינים בקצור. ועוד אפשר לומר במ"ש מז"ה בחס"ל עין הקורא נהר ג"ן כי הצדקה שנותן האדם מדעתו ורצונו בלב שלם מצלת מגיהנם אך צדקה שנותן להתכבד או מחמת בושה מצילתו ממיתה משונה ומיתה בידי שמים אך לא מגהנם ע"ש ואפשר דבהכי פליגי דמ"ד חסר ס"ל דלהעמיד הממון אפילו להתכבד או מפני הבושה מהני ולז"א חסר חסר"ו של אדם קונה לו והצדקה בכל אופן מהני ואידך ס"ל חסד דוקא דהיא לשמה לעשות חסד מהני ואז ממו"לח טהור קדש:

דף סז:

אמרו עליו על הלל הזקן וכו' לא מצא עבד לרוץ לפניו ורץ לפניו ג' מילין. לכאורה ק"ק לדעת הרא"ש ז"ל והטור ח"מ סימן רע"ב דזקן ואינו לפי כבודו שהתורה פטרתו להשיב אבידה אסור לו להשיב ולזלזל בכבוד תורתו איך הלל נשיא ישראל היה מזלזל בעצמו כולי האי ושוויה נפשיה עבדא. ואפילו לדעת הרמב"ם דזקן ואינו לפי כבודו יכול לעשות לפנים משורת הדין ולהשיב אבידה מ"מ הכא הוא זלזול גדול. ואפשר לומר דהלל רץ לפניו בשדה דליכא רואים. א"נ יש לחלק ע"ד שחילק הרב חוות יאיר ז"ל בתשובותיו סימן ר"ה דאדם שהוא מתנהג תדיר בענוה וחסידות ומפורסם וכל העם עונים אחריו מקודש ובכל ענייניו ניכר מחסידותו לזה מותר דכולי עלמא ידעי דמעשיו לשם לשמים ולגביה דידיה אינו ביזוי וזלזול רק הוא שבח וכבוד. שוב נזכרתי ממה שכתבתי אני עני בפתח עינים ועיין מה שכתבתי שם ובמה שכתבתי עתה ונראה שזה שכתבתי עתה יותר עיקר ודוק היטב:

דף סט.

והשתא דאמרת בעלת חוב וכו'. עיניך תחזינה מה שכתבתי אני הדל בפתח עינים ד"ה ולדעת רש"י ז"ל היותר נכון ואחר כמה שנים עלה בכב"ש מזבח הדפוס ספר שבות יעקב ח"ג וחזה הוית להרב ז"ל בסימן קכ"ו שכתב כן ועיין בדברי הרב ובמה שכתבתי ודוק:

דף עז:

הזהרו מזבובים של בעלי ראתן. עמ"ש בעניותי בקונטריס כסא דוד דף י"א בס"ד:
נראית הקשת בימיך. עמ"ש אני עני בפתח עינים ושם בקונטריס אחרון ובהגהות מדרש רבה בס"ד והם בקונטריס ככר לאדן דף קל"ה ע"א ושם צדדתי יותר ממה שכתבתי אני בעניי בפתח עינים בס"ד ע"ש ובהגהותי שנדפסו בזהר ד' ליוורנו ח"א דף רכ"ה ע"א ומה שכתבתי בסוף שם בככר לאדן נ"ל עיקר אף שהלשון דחוק ודלא כהרב אספקלריא המאירה ז"ל ודוק הטב:
ומכלל הדברים אתה תשמע דהראיה שכתבתי בפתח עינים כאן שהת"ח יכול לשקר שלא להחזיק טובה לעצמו שהרי ריב"ל אמר שנראתה הקשת בימיו מה שלא היה. ומה שדחיתי שם נדחה וחזר ונראה אי משום דהיותר נראה דכי אמרינן שלא נראה הקשת היינו דלא נראה כלל דהצדיק הוא סימן במקום הקשת. ואי משום דלשון הש"ס דקאמר ולא היא דלא הואי מידי אלא סבר לא אחזיק טיבותא לנפשאי הכי משמע. וריב"ל היה ענותן סגי כמו שאמרו רז"ל בילקוט ישעיה סימן נ"ד ע"ש. והיינו דאמר ריב"ל בעלמא ענוה גדולה מכלם:
אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. אפשר במה שפירש מורינו הרב הגדול מהר"י זאבי ז"ל במ"ש כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו' דהכונה דהעיקר להוציא לאור ניצוצי התורה אשר היו טמעי"ם בסט"א וזה לא אפשר אלא כשקדמה לו יראה. אבל אם החידוש כבר ישנו בעולם ע"י החורפה יכול לקולטו מהאויר כמו שהיו עושים דואג ואחיתופל וז"ש חכמתו דייקא שהוא הוציאה לאור מתקיימת זהו תורף דבריו. וז"ש אשרי מי שבא לכאן ותלמודו דייקא שהוציאו לאור בידו ובשתים עלתה לו וזהו ראיה על שקדמה לו יראה. ועוד דזכה להוציא לאור התורה שהיתה בסט"א ולכך כתיב ביה אשרי. א"נ האושר הוא שהוציא לאור כל ניצוצי התורה השייכים לרוחו וז"ש ותלמודו בידו ר"ל כל תלמודו וחלקו השייכים לו. א"נ אפשר דנאמר בו אשרי למי שבא לכאן ואינו צריך ללילך בגלגול וכיוצא אלא אתא ואתייה מתניתא בידיה ושם ינוח בינ"ן של קדושים:

דף עט:

אמר רב נחמן עיילא ליה גלימא פירי הוו וכו'. עיין מה שכתב הרשב"א ז"ל בתשובה ח"ד הנדפס מחדש סימן קט"ו ע"ש:

דף פו.

פריעת בעל חוב מצוה וכו'. עמ"ש הרשב"א ז"ל בתשובות ח"ד הנדפס מחדש סימן קנ"ב סוף דף ל"א ע"ש:

דף צו.

כל המונע תלמידו מלשמשו וכו'. בפתח עינים הבאתי תשובות רבינו מהר"י ן' מיגש ז"ל כ"י ואחר זמן רב נדפסו תשובותיו והרי היא בסימן ל"ז ע"ש ובפתח עינים הבאתי עלה הגהה מהרב מהר"ם הלוי נזיר ז"ל:

דף קג.

הזהרו בכבוד אמכם. הרב עיון יעקב ז"ל פירש שגדלתם כאם ואין ראיה לאשת אב שאינה מגדלת הבנים שיהיו חייבים בכבודה אחרי מות אביהם והקשה על מרן הב"י ז"ל בי"ד סימן ר"ם שכתב שהטור למד מכאן לסתם אשת אב והניח בצ"ע. והרב ז"ל אגב שטפיה כתב אין ראיה לאשת אב שאינה מגדלת הבנים שיהיו חייבים בכבודה דנראה דהטור ומרן ז"ל כתבו שחייבים בכבוד אשת אב אחרי מות אביהם. ואין הדבר כן דכ"ע סברי דאין חייבים אך הטור כתב דמ"מ מצוה איכא. וזה כונת הרב ז"ל דאפילו מצוה ליכא. ואני הדל כתבתי בפתח עינים דמ"ש אמכם לאו דוקא אלא לישנא בעלמא דאם היא גדלתם פשיטא דחייבים בכבודה דהוי בסוג כל המגדל יתום וכו' ע"ש:

והקשו על זה דמה דמות יערוך מגדל יתום. לאשת אב דבציווי בעלה ולכבודו היא עושה. ואני אומר דזה דבר פשוט ואין שום אחד שיטעה בזה וגם אני לא כתבתי אלא דהוי בסוג כל המגדל יתום וכו' ראה בעיניך שכתבתי בסוג כל המגדל יתום דודאי הגם דלכבוד בעלה ובציוויו עושה. מ"מ ניכרין דברי אמת שהוא ברצון טוב ולמצוה עושה שנראה רוב השתדלות וזהירות יום ליום ולילה ללילה ובכי הא ודאי הרי היא בסוג כל המגדל יתום ודין הוא לכבדה ואלו הם דברים פשוטים:

ועוד אפשר לומר דהגם דנימא כדברי הרב עיון יעקב ז"ל דהך גדלתם כאם ומשום הכי קרי לה אמכם. אפ"ה אי אפשר לומר כדברי הרב עיון יעקב ז"ל דבכגון זו דוקא איכא מצוה אחרי מות אביהם אבל אשת אב דעלמא ליכא מצוה. דאי הכי מה הלשון אומרת הזהרו בכבוד אמכם הול"ל כבדו לאמכם דאשת אב דעלמא ליכא מצוה וזו שגדלתם איכא מצוה. וממה שאמרו הזהרו בכבוד אמכם משמע דאשת אב דעלמא גם כן איכא מצוה וזו שגדלתם יש תוספת ומשו"ה אמר הזהרו בכבוד אמכם זו שגדלתם לא נצרכא

אלא להעדפה ומינה דאיכא מצוה בכל אשת אב אחרי מות אביהם ושפיר משמע כדברי הטור. והרי"ף והרא"ש פ"ק דקדושין הביאו ברייתא דסוגיא שלנו גם הר"מ פרק ו' דממרים וכלם כתבו דאשת אב אחר מיתה אינו חייב ולא כתבו דיש מצוה מיהא כמ"ש הטור ומרן בש"ע כתב שהדבר הגון לכבדה ע"ש:

דף קג:

אף ההוא כובס מזומן לחיי העוה"ב. עמ"ש אני הדל בברכי יוסף י"ד סימן שמ"ה ובקונטריס זה פ"ק דע"ז על דף י"א בס"ד:

בטלה קדושתה וכו'. עמ"ש אני הדל בפתח עינים ודקדקתי עמ"ש הרב רצוף אהבה ועתה נדפס ספר יגל יעקב ואגב ריהטא ראיתי בשיטה סוטה דף קי"ב ע"ג דתריץ יתיב. והמעיינים ישר יחזו פנימו כי אינו מן הי"שוב ואין להאריך בפטפוטי דברים ודו"ק:

דף קד.

ולא נהניתי באצבע קטנה שלי. פירש הרב החסיד מהר"ר דוב ז"ל ע"ד מ"ש לא כל האבצעות שוות עכ"ד ויצטרף לזה דרבינו הקדוש ניצוץ יעקב אבינו שתקן ג"ע דאדה"ר ולא ראה קרי ולכן גם הוא נזהר מאד לשמור היסוד בתכלית הקדושה ולא הושיט ידו למטה מטיבורו ואפשר דזה רמז יהר"מ שיהא שלום במנוחתי שיהיה זיווג עליון וקדוש ש' יסוד מנוחה מ' ואותיות ת"י של מנוחתי גימטריא קדוש ודוק היטב כי קיצרתי שיש להוסיף ציצים ופרחים:

דף קה:

כל המביא דורון לת"ח כאלו מקריב בכורים וכו' קבולי לא בעינא דאקבל השתא דאמרת לי טעמא מקבלנא. אפשר דכיון דע"י שהוא מקבל מזכה לנותן ומתכפרים עונותיו כמ"ש התוספות משם סדר אליהו זוטא. אם כן צריך לקבל דעושה טובה גדולה לנותן. ומשום הכי אע"פ שלא היה רוצה לקבל רב ענן. קבל דבזה יגדל נא כח הנותן וכן כתב הרב נחלת יעקב ז"ל פרשת לך לך שלא ימנע התלמיד חכם מלקבל דורון שהוא מזכה לנותן וכו' ע"ש:

דף קו:

איתיביה וככלותם הביאו לפני המלך וכו'. עמ"ש בקונטריס רוח יעקב הנדפס בסוף תשובות הרב מהר"ר אברהם אליגרי ז"ל דף כ"ד ע"ג סימן ס"ב:

דף קיא:

כל המשיא בתו לת"ח וכו'. ולא זו שהשיא בתו לת"ח שהוא מעלה עליונה כדמוכח בזהר הקדוש. אלא אף זו שעושה פרקמטיא כי הוא מתעסק בממון ת"ח להרויח להם שכר שעי"ז פנוים לעסוק בתורה ולא זו אלא אף זו שמהנה ת"ח מנכסיו עליהם נאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם **חיים**: